

СЕКЦІЯ 1

ВИДАТНІ МАЙСТРИ ВІТЧИЗНЯНОГО ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОГО ТА ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Наталія Бєлік-Золотарьова

ЗНАКОВІ ПОСТАТІ ХАРКІВСЬКОЇ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ШКОЛИ

Метою даної публікації є висвітлення особистостей оперних хормейстерів, які працювали у Харкові і сприяли розвитку оперно-хорового виконавства Слобідської України.

Харків – театральне місто, де оперна антреприза існувала з 1880 року. І саме в Харкові були здійснені прем'єрні покази геніальних опер М. Лисенка: «Різдвяна ніч» – 1883 р. та «Утоплена» – 1885 р. З 1918 року музичний театр отримав назву Народна опера, а 1925 – статус державного і назву – Українська столична опера.

З 1917 року головним диригентом і хормейстером Харківської опери став **Володимир Борисович Шток**. Випускник Київського музичного училища, він був різносторонньо обдарованою особистістю: працював у якості концертмейстера, хорового та оперно-симфонічного диригента. В. Б. Шток сприяв формуванню професійної трупі театру і поставив такі шедеври як «Дочка кардинала» Ф. Галеві, «Тангейзер» Р. Вагнера, «Отелло» Дж. Верді, а 1924 року вже в якості головного хормейстера здійснив постановку хорових сцен в прем'єрі «Тараса Бульби» М. Лисенка. За спогадами, він був надзвичайно вимогливим хормейстером, працював окремо з кожною партією, досягаючи злагодженості виконання. В. Б. Шток наголошував, що його релігія – це театр, який він обожнював з дитинства.

Надалі, у 1925-1926 оперному сезоні очолив хор **Павло Нилевич Толстяков**, який поєднував в своїй особі іпостасі композитора, диригента та

піаніста. Відкриття 3 жовтня 1925 року **першого українського державного оперного театру** ознаменувалося прем'єрою «Сорочинської ярмарки» М. Мусоргського, постановниками якої були: диригент Л. Штейнберг, режисер М. Боголюбов і хормейстер П. Толстяков.

1933 року головний диригент Харківського театру опери та балету А. Пазовський запросив очолити хоровий колектив геніального хормейстера **Миколу Михайловича Тараканова**, який ще студентом Київського музично-драматичного інституту імені М. В. Лисенка почав працювати у Київській опері, де здійснив постановку опери Р. Вагнера «Нюрнберзькі мейстензінгери». У 1933-1934 роках М. М. Тараканов підготував хорові сцени в операх «Лоенгрін» Р. Вагнера, «Кармен» Ж. Бізе, «Ріголетто» Дж. Верді, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського. Він першим серед хорових диригентів отримав почесне звання «Заслужений артист України».

Серед потужних представників оперно-хорового виконавства у Харкові виокремлю також **Олексія Васильовича Попова**, хорового диригента і композитора, який працював в театрі з 1926 по 1930 і з 1934 по 1938 рр. На репетиціях з хором він готував не тільки оперні сцени, але й концертний репертуар, ретельно працював над ритмічним ансамблем, а коли напруга і втома наростали, був майстром розрядити обстановку.

Концермейстером розпочала працю в оперному театрі **Фанелія Мойсейівна Долгова**, яка закінчила Харківський музично-драматичний інститут за двома спеціальностями: як піаністка й оперно-симфонічний диригент. Участь в якості концертмейстера у постановці «Золотого обруча» Б. Лятошинського, «Русалки» О. Даргомижського, «Купало» А. Вахнянина надало їй розуміння методики роботи з оперним хором. Ф. М. Долгова працювала як концертмейстер, коли хор очолював М. М. Тараканов, в якості другого хормейстера – за часів керування хором О. В. Попова, а коли він виїхав, посіла посаду головного хормейстера (1938-1941). Здійснила

постановку хорових сцен в «Абесаломі і Етері» З. Паліашвілі, «Лоенгріні» Р. Вагнера, «Фаусті» Ш. Гуно та ін.

Ф. М. Долгова також була першим хормейстером оперної студії Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського з 1937 до вересня 1941 рр. й підготувала хорові сцени в чотирьох операх, зокрема, «Мадам Баттерфляй» Дж. Пуччіні, «Летюча миша» Й. Штрауса.

Головним хормейстером Харківського оперного театру з 1946 по 1952 рр. був *Євмен Іванович Мариківський*. Випускник Київського музично-драматичного інституту імені М. Лисенка, він з 1933 р. працював в якості хормейстера оперних театрів, зокрема, Донецького і Київського. 1946 року був запрошений до Харківського оперного театру, де поставив хорові сцени в операх «Бал-маскарад» Дж. Верді, «Богдан Хмельницький» К. Данькевича та ін.

1952 року на посаді головного хормейстера Є. І. Мариківського змінила *Євгенія Олексіївна Конопльова*, яка мала значний досвід праці в професійних хорових колективах: 1943-1950 рр. – директор і хормейстер, 1950-1952 рр. – художній керівник Харківської державної української капели. На посаді головного хормейстера Харківського академічного театру опери та балету ім. М. В. Лисенка працювала упродовж 33 років – з 1952 по 1985. Здійснила постановку хорових сцен у понад 50 оперних творах, зокрема: «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Катерина» М. Аркаса, «Пам'ятай мене» В. Губаренка, «Ріголетто» Дж. Верді, «Богема» Дж. Пуччіні. Є. О. Конопльову вирізняли ретельне опрацювання деталей з кожним артистом хорового колективу, досягнення досконалого ритмічного ансамблю у поєднанні з повнокровним звучанням хору та виразним словом.

Дора Абрамівна Гершман за часів керування хором оперної студії ХНУМ імені І. П. Котляревського Ф. М. Долговою працювала концертмейстером хору (закінчила як піаністка Харківський музично-драматичний інститут), та вже 1947 року здійснила постановку хорових сцен

опери С. Рахманінова «Алеко» як хормейстер (випускниця диригентського класу З. Заграничного, Харківська консерваторія). Д. А. Гершман очолювала студійний хор з 1947 по 1986 рр. і здійснила постановку хорових сцен у 38 операх: «Весілля Фігаро» В. А. Моцарта, «Травіата» Дж. Верді, «Ромео і Джульєтта» Ш. Гуно, «Богема» Дж. Пуччіні, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Відроджений травень» В. Губаренка та ін. Д. А. Гершман на репетиціях віртуозно працювала над фразою у поєднанні з осмисленим словом, тембральним розмаїттям і ритмічним ансамблем, що дозволяло досягати високих художніх результатів.

Отже, підсумовуючи, підкреслю, що вищезначеним Майстрам, які працювали у царині оперно-хорового виконавства в Харкові були властиві: високий професіоналізм; лідерські якості; розуміння природи вокалу і досконале знання оперно-хорової специфіки; любов до театру, відданість справі; комунікація як з артистами хору, так і з диригентами, режисерами, художниками та балетмейстерами; універсальність.

Означені якості дозволили їм творчо керувати професійними театральними хоровими колективами і створювати неперевершені зразки інтерпретацій найскладніших опер світового репертуару.

Віктор Плужніков

ТВОРЧІЙ ВНЕСОК В. С. ТОЛЬБИ В РОЗВИТОК ОПЕРНО-СИМФОНІЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

В квітні наступного року виповниться 40 років з того часу, коли пішов з життя видатний український оперний та симфонічний диригент, педагог, яскравий представник харківської школи оперно-симфонічного диригування – Веніамін Савелійович Тольба (1909–1984). В процесі вивчення його творчої біографії у мене склалось суперечливе ставлення щодо культурно-мистецьких подій тих часів. З одного боку, все своє життя талановитий диригент працював в столичних оперних театрах Харкова та Києва, де зосередились найкращі артистичні сили та значні матеріальні ресурси. З